

De Grönas språkpolitiska linjedragning

Godkänt på delegationens möte 3.10.2010

Innehåll

1	Språkliga rättigheter.....	1
2	Nationalspråk.....	2
2.1	Definition.....	2
2.2	Ställning.....	2
2.3	Svenskan.....	2
3	Övriga i grundlagen nämnda språk.....	3
3.1	Definition.....	3
3.2	Romani i Finland.....	3
3.3	De samiska språken i Finland.....	4
3.4	Teckenspråken i Finland.....	5
4	Övriga språk.....	6
5	Språkundervisningen.....	6
6	Språken inom förvaltningen.....	7
7	De Gröna målsättningarna.....	8

1 Språkliga rättigheter

Den språkliga mångfalden är en rikedom för Finland, och den bör tryggas också i fortsättningen. Förutom de två nationalspråken och de nationella minoritetsspråken talas det en mängd andra språk i vårt land. Genom att stöda invandrarnas eget modersmål och egen kultur vid sidan av undervisning i de inhemska språken uppnår man bredd i språkkunskaperna, vilket förbättrar människornas egen och det finländska samhällets ställning och konkurrenskraft i en värld som globaliseras i snabb takt. Alla människor bör garanteras likvärdiga språkliga rättigheter.

Varje människa bör ha rätt till sitt eget modersmål och sin egen kultur.

Varje människas rätt till Finlands nationalspråk bör erkännas och stödas. Var och en bör erbjudas rätt och möjlighet att lära sig åtminstone det ena av nationalspråken så bra att han/hon med hjälp av det språket förmår förstå samhället hon lever i, dess kulturyttringar och informationsspridningen, och även för egen del kan fungera som medlem i en större gemenskap som bygger på dessa språks traditioner.

Varje människa bör erbjudas möjligheter att på ett mångsidigt sätt lära sig främmande språk.

Varje människa har rätt till kunskap, bildning och självutveckling oberoende av modersmål.

De offentliga tjänsterna och förvaltningen bör utformas så att man beaktar språkliga grundrättigheter och så att vardera språkgruppen garanteras rättvisa möjligheter att sköta sina ärenden. Professionell tolkningshjälp garanterar att kundens rättigheter uppfylls.

Även människor med talsvårigheter bör få grundlagsenlig service av en tolk som erlagt speciell yrkesexamen i tolkning för personer med talsvårigheter. Möjligheten att få tolkning av talspråk bör

tryggas och man bör se till att tillbörlig service står till buds.

2 Nationalspråk

2.1 Definition

Enligt Finlands grundlag är finskan och svenskan landets nationalspråk.

Grundlagens 17 paragraf ”Rätt till eget språk och egen kultur” fastställer att ”[---] Vars och ens rätt att hos domstol och andra myndigheter i egen sak använda sitt eget språk, antingen finska eller svenska, samt att få expeditioner på detta språk skall tryggas genom lag. Det allmänna skall tillgodose landets finskspråkiga och svenskspråkiga befolknings kulturella och samhälleliga behov enligt lika grunder. [---]”

2.2 Ställning

Finska som modersmål talades år 2009 av ca 4 853 000 invånare, det vill säga knappt 91 % av befolkningen (källa: Statistikcentralen). De med svenska som modersmål uppgick år 2009 till ca 290 300 personer, det vill säga knappt 5,5 % av befolkningen. Den svenskspråkiga befolkningen är framför allt koncentrerad till kusten i söder och i väst och till skärgården.

De Gröna vill värna om vårt nationella tvåspråkiga arv och våra nordiska referensramar. I ett utvidgat EU är det nordiska samarbetet både inom ekonomin och i politiken allt viktigare. Även om kunskapen i andra språk blir betydelsefullare måste nationalspråkens betydelse beaktas och vikten av att man behärskar det egna modersmålet betonas.

I ett Finland som blir allt mera mångkulturellt är det viktigt att nationalspråken och den växande språkliga mångfalden blomstrar. Den språkliga mångfalden bör upprätthållas i förvaltningen och inom utbildningen. Universiteten bör se till att den högre utbildningen och forskningen äger rum på finska och på svenska. På så sätt kan universiteten förse det finländska samhället med experter som behärskar sitt modersmål.

För att en person som flyttat till Finland ska integreras och känna sig delaktig i samhället bör han/hon behärska det ena av nationalspråken tillräckligt bra för att komma till rätta på det i vardagen. Därför bör man värna om språkundervisningen för invandrare och deras efterkommande i grundskolan samtidigt som man ser till att även fullvuxna invandrare ges språkundervisning.

2.3 Svenskan

När de offentliga tjänsterna koncentreras bör man trygga den svenskspråkiga servicen i tvåspråkiga och svenskspråkiga områden samt rekryteringsmöjligheterna för ny personal. Domstolarnas, polisens och andra myndigheters verksamhet bör organiseras tvåspråkigt. För att säkra den faktiska svenskspråkiga servicen inom förvaltningen bör grundligare kvalitetskriterier tillämpas för att trygga en god språklig serviceförmåga.

Det är utomordentligt viktigt att landets svenskspråkiga erbjuds social- och hälsovårdstjänster på sitt eget modersmål. Barns, åldringars och sjukas möjlighet att få service på sitt eget modersmål kan inte ifrågasättas. Myndigheterna bör därför skapa tydliga verksamhetsplaner för hur språkfrågorna hanteras.

Den svenskspråkiga grundutbildningen och andra stadiets utbildning måste tryggas. På sådana tvåspråkiga orter, där de svenskspråkiga är i minoritet får inte skolvägen bli alltför lång. Högskoleutbildning måste fås på svenska och både finsk- och svenskspråkiga bör lockas att avlägga sin högskoleexamen på svenska. Svenskspråkiga högskolor bör inte slås samman med finskspråkiga mot deras egen vilja.

Möjligheterna att lära sig det andra inhemska språket bör stödas genom ökade möjligheter till språkbad i daghemmen. I undervisningen av det andra inhemska språket, liksom i språkundervisningen över lag, bör man i studieprogrammet inkludera effektiva aktiveringsperioder med syfte att förbättra de studerandes beredskap att använda språket spontant och producera tal. Resurser bör styras från undervisningen i klass till exempelvis språkbad, utbytesprogram och vänskoleverksamhet som överskrider språkgränserna. Personer som i vuxen ålder känner behov av att förkovra sig i svenska bör erbjudas förmånliga studiemöjligheter på olika nivåer.

Rundradions svenskspråkiga programutbud bör vara omfattande. Detta gäller både televisionen, radion, internet och nyhetsproduktionen. Presstödet till den finlandssvenska pressen bör bevaras.

3 Övriga i grundlagen nämnda språk

3.1 Definition

Förutom finskans och svenskans status som nationalspråk innehar romani och samiska en grundlagsenlig specialställning. Enligt paragraf 17 stadgas att

”[---] Samerna såsom urfolk samt romerna och andra grupper har rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur. Bestämmelser om samernas rätt att använda samiska hos myndigheterna utfärdas genom lag. Rättigheterna för dem som använder teckenspråk samt dem som på grund av handikapp behöver tolknings- och översättningshjälp skall tryggas genom lag. [---]

För att denna lagparagraf ska uppfyllas bör man uträtta mycket arbete ännu. I enlighet med De Grönas principer bör de som talar ett minoritetsspråk garanteras sina rättigheter på samma sätt som de som har något av nationalspråken som sitt modersmål.

3.2 Romani i Finland

Romani i Finland är ett alldeles eget språk jämfört med de romska språken i Östeuropa. Finlands romani är ett hotat språk och för att återuppliva det behövs åtgärder som upprätthåller språkfärdigheten och gör undervisningen i romani bättre.

Det bor ca 10 000 romer i vårt land, av vilka ungefär 60 % talar romani, men av dem är det en

minoritet behärskar språket väl. I huvudsak är det fråga om äldre personer, ungdomarna behärskar sitt språk sämre. Romerna i Finland har en grundlagsenlig rätt att utveckla sitt eget språk och sin egen kultur. Detta är dock inte möjligt utan hela samhällets medverkan. Finland har ratificerat avtal på EU-nivå gällande också många andra minoriteter förutom romerna, men lagstiftningen är mycket splittrad och att efterfölja den är därför ofta förknippat med en hel del utmaningar.

För att det romska språket och kulturen ska bibehållas livskraftiga bör de stödas. Till exempel borde Rundradion regelbundet och oftare än en gång i veckan erbjuda program, såsom nyheter, på romani. Man borde även stöda och skapa möjligheter för produktion av kulturtjänster. Presstödet till den romanispråkiga pressen bör höjas.

Inget språk kan bevaras om undervisningen i det och forskningen kring det inte är säkrad. Det bästa sättet att tillägna sig det egna språket och kulturen är att göra det redan som barn, därför bör språkboversamheten för barn under skolåldern ökas och genom att utöka den romanispråkiga personalen inom vård och fostran skulle barnen lära sig använda sitt språk redan från början. Kommunerna borde i grundskolan erbjuda undervisning i romani för alla intresserade, även om grupperna är små. Det är möjligt att erlagga studentskrivningarnas prov i modersmålet på romani, men denna möjlighet är det få som känner till. För att undervisningen ska kunna förverkligas måste utbildningen av lärare i romani utvecklas och stöd ges till produktionen av läromedel samt grundforskningen i romani säkras.

3.3 De samiska språken i Finland

Samerna är EU-områdets enda ursprungsbefolkning. Samernas ställning registrerades i Finlands grundlag år 1995. Samerna har som ursprungsbefolkning rätt att upprätthålla och utveckla sitt språk och sin kultur samt sina traditionella näringsgrenar.

I Finland finns det ca 9 000 samer. Av dem bor över 60 % utanför sitt hembygdsområde (Enontekis, Inari och Utsjoki kommuner samt Lapplands renbeteslag i Sodankylä kommun), vilket ställer stora krav på undervisningen i samiska, på servicen och informationsspridningen.

Inom hembygdsområdet talas tre samiska språk: nordsamiska, skoltsamiska och enaresamiska; av dessa är de två sistnämnda ytterst hotade. Vartdera språket har bara 300 talare, och dessutom ser det ut som om överföringen av modersmålet till yngre generationer höll på att brytas. Enaresamiska är det enda språket som talas bara i Finland.

Vid slutet av år 2007 lades på Sametinget fram en utredning om förverkligandet av samernas språkliga rättigheter i vilken det framgår att det finns problem på många punkter. Den samiskspråkiga personalen är för liten och utbudet på tjänster räcker inte till vare sig inom hembygdsområdet eller utanför det. Speciellt oroväckande är det att de barn som bor utanför hembygdsområdet (ungefär 70 % av de samiska barnen) blir helt utan grundundervisning i det egna språket och inte heller får någon undervisning på samiska i andra ämnen.

De Gröna stöder Sametingets målsättning att starta ett rehabiliteringsprogram för de samiska språken. Även statsrådet har i sitt betänkande om mänskliga rättigheter satt som målsättning att skapa ett rehabiliteringsprogram för de samiska språken. Och riksdagen har i sitt svar krävt en snabb start på rehabiliteringsprogrammet. I programarbetet bör man kartlägga de erforderliga åtgärderna och skrida från ord till handling för att bevara och utveckla de samiska språken både

inom samernas hembygdsområde och utanför det. Speciell uppmärksamhet bör fästas vid bevarandet av inari- och skoltsamiskan. Staten bör för egen del förbinda sig till rehabiliteringsprogrammet genom att garantera det tillräckligt med resurser under en längre tid.

Den samiska språkboverksamheten bör göras permanent, det vill säga att de språkbon som är verksamma bör få en permanent finansiering. Språkboverksamhet borde startas i alla kommuner inom det samiska hembygdsområdet och verksamheten borde utvidgas till även det övriga Finland. De samiska eleverna bör i grundutbildningen garanteras undervisning i modersmålet oberoende av bostadsort; möjligheterna att ta samiska i bruk inom dagvården bör också tryggas. Ämnet samiska som främmande språk bör erbjudas i högre grad än hittills, och även utanför hembygdsområdet. De samiska barnen och ungdomarna kunde på nytt göra samiska till ett aktivt bruksspråk tack vare undervisningen.

3.4 Teckenspråken i Finland

Det finns inga noggranna uppgifter på hur många som använder teckenspråk som modersmål eller hur många som använder det dagligen. Det har under några års tid varit möjligt att registrera sig i befolkningsregistret som användare av antingen finskt eller finlandssvenskt teckenspråk som modersmål. Uppskattningsvis är det ungefär 5 000 finländare som använder teckenspråk som sitt modersmål, ungefär 14 000 använder det regelbundet antingen i arbetet eller på grund av någon familjemedlem. De som använder det finlandssvenska teckenspråket är väldigt få och många av dem flyttar till Sverige eftersom det är så gott som omöjligt för dem att få service i Finland.

De som använder teckenspråk ska enligt grundlagen få sina rättigheter tillgodosedda inom lagstiftningens olika delområden. I praktiken fungerar detta dock inte. De Gröna stöder en särskild teckenspråkslag. Man måste komma ihåg att vissa av dem som använder teckenspråk inte kan kommunicera på något annat sätt än med hjälp av teckenspråk. För dem som teckenspråket är ett modersmål utgör det en viktig del av identiteten och den egna kulturen.

En särskild teckenspråkslag skulle förbättra medvetenheten hos användarna av teckenspråk om vilka rättigheter de har. Detta skulle leda till en bättre övervakning av att rättigheterna verkligen efterföljs. I skolornas urval av valfria språk bör även teckenspråk ingå. Eftersom möjligheten att använda sitt eget modersmål är en jämställdhetsfråga bör man se till att de som använder teckenspråk ska kunna utföra sina ärenden på sitt modersmål. För att det här ska förverkligas behövs bättre tolkningstjänster än idag. Också forskningen kring teckenspråk bör tryggas för språkvård utan forskning är en omöjlighet.

Inom televisionsverksamheten bör man uppmärksamma de hörselskadades ställning. Därför bör Rundradion se till att förse så många program som möjligt med textning, också de finskspråkiga programmen. Samma förfarande bör gälla för privata bolag när nätlov beviljas för televisionsverksamhet. Programtextningen gäller både finska och svenska program.

4 Övriga språk

Förutom de språk som nämns i grundlagen finns det i Finland enligt statistiska uppgifter ca 140 språkgrupper bland de olika invandrargrupperna och deras efterkommande. Till invandrarna hör de som sökt asyl i Finland, flyktingarna, återflyttarna och andra utlänningar. De största invandrargrupperna har kommit från Ryssland (ryska talas av ca 51 700 personer) och Estland (ca 25 000). Dessutom har Finland flyktingar från det forna Jugoslavien, Somalia och Irak. Engelska och somaliska som modersmål talas vardera av över 10 000 personer. Arabiska, kurdiska, kinesiska och albanska har samtliga över 5 000 talare. Globaliseringen har ökat rörligheten och ökat invandringen, vilket leder till större språklig och kulturell mångfald även i Finland.

Undervisningen i modersmålet för invandrare kompletterar grundundervisningen. Det är inte fråga om undervisning i enlighet med paragraf 12 i lagen om grundläggande utbildning, utan undervisning som stöds med särskilt statsbidrag.

Unga kan i princip fortsätta studera sitt modersmål i gymnasiet eller i grundyrkesutbildningen. Tyvärr förverkligas denna princip långtifrån alltid och kommunerna har ofta ansett det svårt att ordna undervisning i modersmålet till och med i grundskolan. Ändå är det undervisning i just modersmålet som bäst främjar att eleven växer in i den kulturella mångfalden och integreras i det finländska samhället.

I enlighet med De Grönas linjedragning bör de språkliga minoriteternas möjligheter att lära sig och använda sitt modersmål förbättras. Modersmålet är en betydande del av identiteten och genom att behärska sitt modersmål skapar man grunden för all övrig språkinläring. Många invandrarbarn får undervisning i modersmålet i skolan, men undervisningen bör tryggas för alla.

De som använder lättläst språk (LL) bör ha möjligheter att ta emot kunskap på erforderligt sätt. LL-språket tjänar inte bara handikappade utan även många invandrare.

Att integreras i samhället är utomordentligt viktigt för att man ska klara sig, och man ska inte heller glömma att vi i arbetslivet i framtiden kommer att behöva en allt språkkunnigare arbetskraft.

Vi måste se till att också små språkgrupper har förutsättningar att klara sig. Detta betyder till exempel att man förutom undervisningen också tar hand om översättnings- och tolktjänster för de små språkgrupperna.

5 Språkundervisningen

Barndomen är den optimala tidpunkten för språkinläring. Utbudet på språkundervisning bör utökas och undervisningen tidigareläggas. Frivilliga språkbad bör erbjudas små barn enligt efterfrågan. Dessutom bör undervisning i det andra inhemska språket prövas fördomsfritt, till exempel i form av tvåspråkig undervisning. På många orter har språkboverksamheten visat sig vara en fungerande lösning för minoritetsspråket och den bör därför utvecklas och utvidgas.

Det är ytterst viktigt att erbjuda barnen två språkalternativ redan på lågstadiet. Den nuvarande trenden att inskränka alternativen inom språkstudierna bör stoppas. Förutom det språk som nu

erbjuds fr.o.m. tredje klassen bör kommunerna förpliktas att erbjuda undervisning i det andra inhemska språket på femte klassen samt ett främmande språk, vilka eleven fritt kan välja mellan. I den övre skolåldern bör c-språket vara fritt att välja på åttonde klassen, då man även senast bör välja det andra inhemska språket. Av välmotiverade skäl kunde man till exempel nära östgränsen vara flexibel med obligatoriet i valet av det andra inhemska språket, men också då bör alla elever fritt kunna välja att läsa språket. På så sätt skulle man alltså kunna studera det andra inhemska språket antingen 7,5 eller 2 år.

Att öka valfriheten skulle inte bara motivera språkstudierna utan också förbättra de finskspråkiga elevernas möjligheter att studera svenska. Dessutom skulle denna Gröna modell ge bättre möjligheter att tillfredsställa regionala specialkrav, såsom östra Finlands behov av ryskkunniga och göra det lättare att på egna villkor utveckla lokala språkliga gemenskaper.

Den föreslagna modellen skulle motivera många unga att välja det andra inhemska språket redan på femte klassen, då det är möjligt att uppnå en språkkunskap som svarar mot äkta praktiska behov. På det här sättet skulle förutsättningarna att trygga tvåspråkiga tjänster bli bättre. Åtminstone två års studier i det andra inhemska språket skulle garantera de unga en grundfärdighet som de vid behov senare i livet kunde bygga ut och förstärka. Det är skäl att se till att detta tryggas, för i många offentliga uppgifter och i många serviceyrken är färdigheter i de båda inhemska språken en förutsättning för att man ska få jobbet.

Förutom undervisningen i främmande språk är det enligt De Gröna oerhört viktigt att man fortsätter ta ett ansvar för att både nationalspråken och de nationella minoritetsspråken bevarar sin livskraft.

6 Språken inom förvaltningen

Enligt förvaltningslagen ska medborgarna kunna förstå det språk myndigheterna använder. Det får inte uppstå situationer, där en medborgare inte får den information han/hon behöver av myndigheterna. I tvåspråkiga kommuner måste man kunna utföra sina ärenden på de två nationalspråken, och inom de samiska områdena måste service finnas att få också på samiska. I praktiken försöker man trygga detta genom att av varje person som avlägger en högskoleexamen kräva att han/hon avlägger ett godkänt prov i det andra inhemska språket, och vad gäller de övriga språken strävar man att se till att det finns tolktjänster.

Kraven på betyg i det andra inhemska språket av alla som avlagt högskoleexamen har dock lett till en situation, där en tjänsteman som sällan använder det andra inhemska språket i verkligheten inte kan ge service på två språk, även om han/hon avlagt godkänt språkprov. Servicen på olika språk har tryggats först då det inom varje förvaltningsenhet finns en person som man kan hänföra medborgaren till och som verkligen behärskar det erforderliga språket utomordentligt; ett haltande språk räcker ofta inte till i serviceyrken.

För att trygga den faktiska serviceförmågan inom förvaltningen bör man istället för språkprovet som visat sig ineffektivt ställa exaktare kvalitetskrav för att garantera en god språklig serviceförmåga. I en högskoleexamen skulle alltså inte längre ingå krav på examen i det andra inhemska språket. För att servicekriterierna ska uppfyllas bör de systematiskt följas upp och man bör erbjuda dem som är intresserade av att förbättra sina språkkunskaper möjligheter att läsa det andra inhemska språket.

Möjligheten att ge service på andra språk än nationalspråken blir också allt viktigare i framtiden. Man bör fästa större uppmärksamhet vid att tolktjänster finns att få för invandrare, för dem som använder teckenspråk och för personer med talsvårigheter.

7 De Gröna målsättningarna

- Man bör respektera varje människas rätt till sitt eget modersmål och sin egen kultur både vad gäller nationalspråken och minoritetsspråken.
- Finska och svenska bör bevaras som språk vid den högre undervisningen och forskningen trots att engelskan blir allt vanligare.
- Man bör se till att de språk som omnämns i grundlagen: romani, de samiska språken och teckenspråken bibehålls livskraftiga genom att styra tillräckligt med resurser till utbildning och forskning.
- Man bör informera om de romanispråkigas lagstadgade rättigheter och även se till att de efterföljs.
- Ett rehabiliteringsprogram för de samiska språken skall omedelbart tas fram och det bör efterföljas utan dröjsmål.
- En särskild teckenspråkslag bör stiftas för att trygga grundservicen.
- Användarnas av andra språk än de som omnämns i grundlagen och stora invandrargrupperns rätt till finländsk kultur och till informationstillgång bör tryggas genom Rundradions mångsidiga programutbud och genom presstödet.
- Utbudet inom språkundervisningen bör bli mångsidigare och undervisningen ges tidigare.
- För att underlätta integrationen av invandrare bör tillräckligt med undervisning i det egna modersmålet stå till buds, liksom undervisning i finska/svenska som andra språk.
- Inom förvaltningen bör varje enhet se till att tillräcklig beredskap att betjäna på båda nationalspråken står till buds och att det finns tillräckligt med översättnings- och tolktjänster.